

Araştırma Makalesi/Research Article

Kırsal Alan Kültürel Peyzaj Değerlerinin Belirlenmesi: Troya'dan Dört Köy Örneği (Çanakkale-Turkey)

Fusun Erduran Nemutlu*

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Çanakkale
*Sorumlu yazar: [fusunerdur@gmail.com](mailto:fusunerduran@gmail.com)

Geliş Tarihi: 20.03.2017

Kabul Tarihi: 05.07.2017

Öz

Kültürel peyzaj terimi, insan ve doğal çevresi arasındaki karşılıklı etkileşimlerin bir sonucu olarak bölgenin çevresinde zamanla oluşan çeşitliliği ve bu yöndeki çalışmaları kapsar. Bu doğrultuda 'Tarım', en önemli kültürel peyzaj değerlerindedir. Bu çalışmada Çanakkale'ye bağlı Troya Tarihi Milli Parkı'na en yakın dört köy (Kumkale, Tevfikiye, Çıplak, Halileli) ele alınmıştır. Çalışmada bölgenin tarımsal ürünleri ve kültürel peyzaj envanteri belirlenerek, tablo ile analiz edilmiş ve haritası oluşturulmuştur. Bu bölge, yüzyıllar boyunca çeşitli uygarlıklara tanıklık etmesi nedeni ile önemli bulunduğu için seçilmiş olup, tarımsal üretiminin korunarak alan kullanımının sağlanması amaçlanmıştır. Bu amaçla, yöntem olarak birinci aşamada bölgedeki yerleşim birimleri tarihsel süreçle incelenmiş ve günümüze yansıyan tarihi arkeolojik öğelerin envanteri ve mevcut durumu belirlenmiştir. Daha sonra, alandaki somut ve somut olmayan kültürel miras değerlerinin, gelenek ve göreneklerin belirlenmesi amacı ile bilgi formları hazırlanmıştır. Sonuç olarak, bu formlardan elde edilen bilgilerle tablolar oluşturulmuş, analizler yapılmış, kültürel peyzaj haritası oluşturulmuş, alan kullanımı ile ilgili öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale, Kırsal Alan, Kültürel peyzaj, Tarım, Troya Tarihi Milli Parkı

Abstract

The Determination of The Rural Area Cultural Landscape Resources: The Case of The Four Villages from The Troya (Canakkale-Turkey)

The term of cultural landscape involves the diversity created in the environment of the region in time as a result of the interrelations between the human and his natural environment, and studies in that direction. Therefore, the most important cultural landscape element is "Agriculture". In this study, the four villages (Kumkale, Tevfikiye, Çıplak, Halileli), attached to Çanakkale taking place in the nearest of Troya Historical National Park, were taken into consideration. There were determined agricultural products of the region and cultural landscape inventory, analyzed with a table and created map. These chosen region was found to be significant because they witnessed various civilizations for centuries and it was aimed to use them by protecting agriculture production and used land. For this purpose, as a method, first of all, the progression of accommodation units in that region through the historical process was examined and inventory of historical archeological elements which reflected on the present day and their present conditions were determined. Then, information forms have been prepared in order to determine the cultural heritage values of tangible and non-tangible cultural heritage, traditions and customs in the field. As a result, tables were created, analyzes were made with the information obtained from these forms, a cultural landscape map was created and suggestions were developed about using the space.

Keywords: Agriculture, Canakkale, Cultural landscape, Rural area, Troya Historical National Park

Giriş

Kültürel peyzajlar; kültürel ve doğal faktörlerin karşılıklı etkileşimleri sonucu, fiziksel çevrenin zaman içinde şekillenmesi sonucu oluşurlar (Akpınar, 2007). Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (*International Union for Conservation of Nature-IUCN*)'nin tanımına göre ise kültürel peyzaj; "kültürel ve doğal kaynakların her ikisini içeren coğrafik bir alandır". Bu alanlarda doğa ve insan eliyle oluşturulmuş öğelerin uyum içinde olmasının yanı sıra; tarihi, estetik, etnolojik ve antropolojik olarak değer taşımaları; o bölgedeki hâkim doğa öğelerini, arazi kullanım biçimlerini ve geleneksel yaşamın sürdürüldüğü dokuları bölge adına temsil edebilmeleri aranan diğer nitelikler arasındadır (Birnbaum, 1994; Cameron, 2005; Özel, 1998; Erduran ve ark., 2012).

Kırsal topluluklar hızlı bir sosyal, politik, ekonomik ve kültürel geçiş ile karşı karşıyadır. Bu durum toplumun çevre ile etkileşim biçimini doğrudan ve dolaylı olarak etkileyerek hızlı bir çevresel değişim yaşanmasına neden olur (Twine, 2005; Giannecchini ve ark., 2007). Bu değişimler her bölgenin

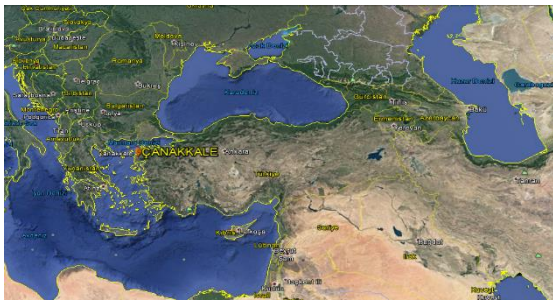
kaynaklarına ve onları etkileyen dinamiklere göre değişmektedir. O nedenle kültürel peyzaj çalışmalarında tüm bölgeler kendi sosyal yapıları dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Her alan, ekolojik ve sosyo-ekonomik faktörlerine ve yerel yaşam şartlarına göre farklılık göstermektedir. Farklı bölgelerdeki kültürel değişimlerin tarihi süreç içinde izlenmesi ve analiz edilmesi, o alanların kültürel peyzaj karakterlerinin belirlenmesini sağlayacaktır. Bölgelerdeki kültürel değişimler bazen doğal ve kültürel kaynakların tahribine de yol açabilmektedir. Kırsal alanlardan kente yoğun göç olması ile kültürel çevre kaynaklarının kullanılmaması ve alan kullanımının farklılaşmasına bağlı değişimler, buna en iyi örnektir. Aynı zamanda plansız gelişimler ve yapılaşma baskıları da hassas doğal kaynakları tehdit etmektedir.

Geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerin doğal kaynakları üzerinde gün geçtikçe artan baskıların en önemli nedenleri; yanlış ve plansız arazi kullanımı, yüksek nüfus artışı, toprak erozyonu, kıt kaynaklara yönelik çok yönlü talepler, fakir kırsal nüfus, kurumsal desteklerin yetersizliği veya olmayışıdır (Yılmaz, 2005; Akbulak ve ark., 2011; Çavuş ve Koç, 2015). Bu gerçeklerden hareket ederek son yıllarda özellikle alan kullanımlarında hızlı değişiklikler yaşayan Çanakkale'nin Troya antik bölgesi yakınında yer alan dört köy çalışma konusu olarak belirlenmiştir.

Çalışma alanı, bulunduğu konum açısından; stratejik, coğrafi, tarihi, sosyal, kültürel, mekânsal olarak dünya çapında öneme sahiptir. Kent, Avrupa-Anadolu hattında, İstanbul'dan sonra ikinci önemli geçiş noktasında yer almaktadır (Çavuş ve Koç, 2015). Bölgede özellikle 1990 sonrası büyük kentlere göç hızlanmıştır. Ancak çalışma alanı olan kırsal alanlara tarımsal faaliyetlere bağlı olarak mevsimlik işçilerin gelmesi önemli bulunmuştur. Çalışma alanı olarak seçilen köylerin milli park içinde yer alması ise, sosyo kültürel açıdan yerel nüfusun yaşam şartlarını kısıtlamaktadır. Bölge ile ilgili bu sorunlar dikkate alınarak "Kumkale, Çıplak, Halileli, Tefikiye" köyleri çalışma konusu olarak belirlenmiştir. Çalışmanın amacı "Troya Tarihi Milli Parkı" sınırlarında yer alan bu kırsal yerleşimlerin kültürel peyzaj kaynak envanterinin belirlenmesi ve haritasının oluşturulmasıdır. Böylece bölgenin bu kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanabilmesi için, bölgesel planlama ve yönetim çalışmalarına kaynak oluşturulması hedeflenmiştir.

Materyal ve Metod

Çalışmanın materyali Çanakkale kenti merkez ilçeye bağlı Kumkale, Çıplak, Halileli ve Tefikiye köyleridir. Köyler "Troya Tarihi Milli Parkı" sınırları içinde yer almaktadır (Şekil 1). Çanakkale ili ise Balkan Yarımadası'nın Doğu Trakya bölümünde yer alan Gelibolu Yarımadası ile, Anadolu'nun batı uzantısı olan Biga Yarımadası üzerinde kurulmuştur. Avrupa ve Asya'da toprakları bulunan Çanakkale, Edirne, Tekirdağ ve Balıkesir il sınırları ile çevrilidir (Şekil 1). İl, 25° 40'-27°30' doğu boylamları ve 39°27'-40°45' kuzey enlemleri arasında 9.933 km²'lik bir alanı kapsar. İlin toplam kıyı uzunluğu 671 km. dir (Anonim, 2016). Troya Milli Parkı ise 13.350 ha. alan kaplamaktadır (Özkan ve ark., 2007).

Şekil 1. Çalışma alanı olan köylerin Türkiye, Çanakkale ve Troya Milli parkı içindeki konumu. (Gogle Earth, 2016, Anonim, 2012 ve Anonim, 2009' dan yararlanılarak hazırlanmıştır.)

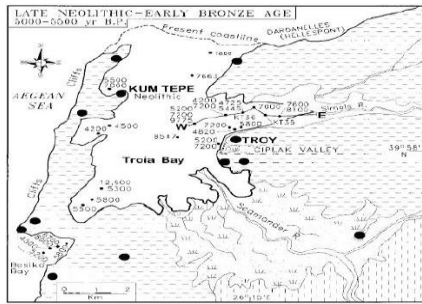
Çalışmanın yöntemi, alandaki yerleşimlere ilişkin kültürel değerlerin envanterinin belirlenerek kültürel peyzaj haritasının oluşturulması ve tablo halinde kültürel peyzaj kaynaklarının değerlendirilmesi temeline dayanmaktadır. Çalışmada yöntemsel olarak dikkate alınan, Swensen ve Jerpasen (2008), güney Norveç'te yaptıkları yarı kentsel peyzajlardaki kültürel mirasın yerel düzeyde değerlendirilmesi ile ilgili çalışmalarında, farklı sektörlerin bir araya getirilmesi ile nasıl planlama yapılabileceğini belirlemişlerdir. Çalışmalarında nitel görüşmelere ve dokümantasyona dayalı, alanın tarihi haritalarının kullanıldığı, görsel izleme ve sözlü görüşmeler şeklinde bir yöntem kullanmışlardır.

Yerel halk, muhtar ve diğer ilgi gruplarından bilgiler elde ederek yaptıkları envanter çalışmaları, bu çalışmayı destekler niteliktedir. Çalışmanın yöntemi 3 aşamadan oluşmaktadır:

- 1- Çalışma alanının doğal yapısı, mevcut idari durumu, alan kullanımı ve gelişimini kapsayan, haritalar ve resmi belgeler, ilgili kurumlardan elde edilmiştir. Kırsal yerleşimlere ait tarihi süreç, arkeolojik değerler, tarihi yapılar (cami, çeşme, hamam vb.) demografik yapı ve kültürel dokuyu oluşturan geleneksel yaşam süreci ile ilgili bilimsel veriler literatür araştırmaları ile elde edilmiştir.
- 2- Çalışma alanının kültürel peyzaj değerlerinin belirlenmesi amacı ile seçilen dört köye yönelik bilgi formu hazırlanmıştır ve günümüzdeki mevcut durumunu ortaya koymak için, muhtar, yerel halk ve kamu kuruluşlarından alınan bilgilerle doldurulmuştur. Bilgi formunun içeriği: Alanın mevcut yaşam olanakları, fiziki ve yapısal özellikleri, alt yapı ve ulaşım durumu, tarımsal faaliyetleri ve ürün desenleri, yöre insanının eğitimi ile sosyo-kültürel ve ekonomik yapıları, yerel mimari ve yapısal öğeler, tarihi arkeolojik elemanlar, alandaki mevcut sorunlar, turizm olanak ve kaynakları, tarihi ve kültürel diğer kaynakların alandaki mevcut durumunu ortaya koyacak sorulardan oluşmaktadır.
- 3- Son aşamada karşılaştırmalı olarak değerlendirilebilmesi için kaynak değerlerinin yer aldığı tablo hazırlanmış ve Adobe Photoshop CS6 programı yardımıyla köylerin kültürel peyzaj haritası oluşturulmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Alan ile ilgili verilerin elde edilmesi ve görüş alınması için İl Özel İdaresi, Çanakkale İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na bağlı Doğa Koruma ve Milli Parklar Daire Başkanlığından yararlanılmıştır. Troya, Çanakkale Boğazı girişi yakınında, Hisarlık mevkiinde Tunç Çağı'ndan kalma kale ve kentle birlikte Troya Savaşı sonunda yok edilen Kral Priamos'un efsanevi kentinin ortak adıdır. Troia, İlios ya da Ilion olarak da anılmıştır. Dümrek alüvyal düzlüğü ile Karamenderes ovasının kesiştiği noktadaki bir sırt üzerinde kurulmuş olan antik kent 1996 yılında "Tarihî Millî Park" ilan edilmiş ve 1998'de Unesco Dünya Miras Listesine dahil edilmiştir. Alan İ. Ö. 3000-2500 yıllarında büyük bir olasılıkla kıyı konumundadır ve Troya ovası da bir körfezdır. Güneyinden Karamenderes (*Skamender*), Kemer (*Thymbrios*) ve Dümrek (*Simoeis*) çayları ile dolmuştur. Homeros'un İlyada'sı (İ.Ö. 800) ile Strabon'un döneminde deniz kentten iyice uzaklaşmıştır. Simoesis ile Skamander birleşmiş, deniz ile kent arasında bataklıklar oluşmuştur (Şekil 2) (Özkan ve ark., 2007). Doğal şartlar alanın fiziksel yapısını hem şekilsel olarak değiştirmiş hem de kaz dağlarından taşınan alüvyal topraklar ile verimli bir ova oluşmuştur. Çalışma alanı olan köylerden Kumkale ve Tevfikiye bu verimli topraklar üzerinde yer almaktadır. Günümüzde alan, Milli Park içinde olup, alt yapı ve ulaşım açısından iyi durumdadır.

Şekil 2. Troya antik kentinin ve körfezin erken bronz çağındaki konumu (Özkan ve ark., 2007).

Doğal Özellikler

Çanakkale'nin iklimi geçiş iklimi özelliğinde olup genel karakteriyle Akdeniz iklimidir (TUİK, 2014). Ancak Troya Milli Parkı ve çevresinde Marmara ve Ege Bölgeleri iklimlerinin bir ara kesiti etkilidir. Ege ve Akdeniz Bölgelerinde kışlar serin ve yağmurlu; yazlar da sıcak ve az yağışlı geçer. Yıllık yağış 580-1300 milimetre civarındadır. Milli Park alanı konumu bakımından çok güçlü rüzgârlar almaktadır. Bu nedenle yağış Ege ve Marmara Bölgelerine göre daha azdır. Çanakkale yöresi genellikle

sürekli olan, kuzeydoğu rüzgârının hâkimiyetindedir. Frekansları bakımından çok daha düşük olmasına rağmen güney ve güneybatı rüzgârlarının hızları da çok yüksektir. Çalışma alanlarının jeomorfolojik yapısını Kara Menderes, Kemer ve Dümrek akarsularının oluşturduğu alüvyon ova ve bu ovaya batıda paralel olarak, doğuda ise dik olarak uzanan sırtlar (Neojende oluşmuş alçak platolar) oluşturmaktadır. Hafif eğimli arazi yapısına sahip olan Kumkale, bölgenin en verimli tarım topraklarına sahiptir ve yer yer fundalıklar bulunmaktadır. Dümrek ovasına bakan kuzey yamaçları dik meyillerden oluşmaktadır (Özkan ve ark., 2007). En önemli su kaynağı Kaz dağlarından beslenen ve kırsal yerleşimlerin ortasında yer alan Dümrek çayıdır (Akbulak, 2010). Akdeniz iklimine özgü bitki topluluğu makiler, Akçakesme, Defne, Kocayemiş, Mersin vb. bitki toplulukları bulunmaktadır. Ormanlık alanlarda karışık ağaç toplulukları olmakla birlikte Kızılçam, Karaçam, Köknar, Meşe, Kayın türündeki ağaçlar çoğunluktadır. Çalışma alanlarının da yer aldığı iç kısımlarda, bozkır görünümü, cılız otlu, tahıl üretimine elverişli alanlar ile su boylarında her mevsim yeşil kalabilen çayırılara rastlanır (TUİK, 2014). Milli park alanında farklı bilim adamları tarafından yapılan flora çalışmalarında 318 ana tür teşhis edilmiş olup bunların 111'i Akdeniz, 6'sı Avrupa-Sibirya ve ikisi İran-Turan fito coğrafyası elemanı olup; 7 tür ise endemiktir. Ayrıca 200 kadar böcek türü belirlenmiştir. Milli park florası ile ilgili çalışmalar sonucunda Kumkale köyü batı bölümünde tehlike altında ve korunması gereken step bitki örtüsü hassas bölge ilan edilmiştir (Özkan ve ark., 2007).

Kültürel Özellikler

Çanakkale'nin eski adı Hellespontos ve Dardanelles olup, bölgede 3000 yıldan beri yerleşim bulunmaktadır. İlin nüfus artış hızı 2013 verilerine göre %17,3 dür. Tarım ile geçinen nüfusun oranı %36,3 ile Türkiye ortalamasının üstündedir (TUİK, 2014). Ancak çalışma alanında nüfus artış oranı oldukça düşüktür. Bunun temel nedeni, doğurganlık hızının düşük olmasıdır. Kara Menderes Havzasında 1990'lı yıllardan sonra hızlanan göçün etkisiyle nüfus artış hızı eksi değere düşmüştür (Çizelge 1). Ancak sebze üretiminin yüksek olması nedeni ile nüfusun yer değiştirmesi sonucunda Mayıs-Ekim aylarında köylere gelen göç vardır (Akbulak, 2010). Bıçkı (2011) tarafından Çanakkale kırsalına yönelik yapılan çalışmada göç eğilimlerinde ekonomi dışı faktörlerin önemi de vurgulanmaktadır. Kırsal alandan kente yapılan göçlerin en önemli nedeni, kentsel yaşam kalitesinin bireyler için daha tatmin edici olmasıdır.

Çizelge 1. Kırsal yerleşimlerin nüfus projeksiyonu (Akbulak, 2010; Özkan ve ark., 2007 ve Anonim, 2015 'den yararlanılarak hazırlanmıştır).

Köyler	1980	1985	1990	1997	2000	2009	2015	2020
Kumkale	1638	1979	2308	1908	2162	1.525	1.171	2875
Çıplak	592	604	744	532	420	384	321	390
Halileli	724	810	811	730	694	509	418	738
Tevfikiye	837	967	1324	864	866	607	470	1072

Köylerde ilk okulların taşınmalı sistemle eğitim vermesi nüfusun azalmasında önemli bir etkidir. Çalışma alanındaki köylerin tüm çocukları Kumkale'ye gitmek zorundadır. Köy yaşam şartlarının sosyal olanaklar açısından ve eğitim açısından yetersiz olması nedeni ile aileler çocuklarını büyük kentlere ve Çanakkale'ye yönlendirmekte ve köylerde genç nüfus çok azalmaktadır.

Tarımsal Üretim

Kırsal alanlara yapılacak yerleşimlerde, yanlış arazi kullanımının önlenmesi ve tarım arazilerinin korunmasına ilişkin 5403 sayılı "Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu" bulunmaktadır. O nedenle kırsal alan kullanımlarında sosyo-ekonomik ve teknik faktörlerin değerlendirilmeye alındığı uygunluk analizleri yapılması ve alanda ona göre plan kararları alınması zorunludur. Örneğin Kumkale'nin (1,51 km²) tamamı uygunluk analizi sonuçlarına göre yerleşime uygun değildir (Çavuş ve Koç, 2015).

Çalışma alanlarında yapılan alan çalışmalarında muhtarlardan ve yerel halktan bilgiler alınmış, resmi kurum belgelerinden yararlanılmış ve bu doğrultuda alanın kültürel peyzaj kaynakları Çizelge 2'de belirtilmiştir. Muhtarlar ile yapılan görüşmelere göre yerel halk tarımdan yeterli gelir elde edememekte ancak üretimi sürdürmektedir. Çalışma konusu olan köylerin üretim potansiyelleri Çizelge 3 ve 4 de sıralanarak verilmiştir.

Çizelge 2. Kırsal Yerleşimlerin Kültürel Kaynakları. (Akbulak, 2010; Özkan vd., 2007; Anonim, 2015 ve köy muhtarlarından elde edilen bilgilerle oluşturulmuştur).

Kuruluş Yılı	Kumkale (Batakova)	Çıplak	Halileli	Tevfikkiye (Hisarlık)
Merkeze Ulaşım km	İlk 1657; 1925'te yeniden 29 km	700 yıllık 33	Cumhuriyet sonrası 27	1877-1912 30 km
Hane Sayısı	411	130	169	199
Nüfus	1.171	321	418	470
Toplam Köy Alanı (da)	34.100	11.496	13.293	9.006
Tarım Alanı (da)	30.120	9.640	10.593	7.040
Kuru Tarım Alanı (da)	8.920	2.140	3.390	4.321
Sulu Tarım Alanı (da)	21.200	7500	7.203	2.719
Köy Yerleşim Alanı (da)	1.170	230	245	230
Mera (da)	419	1029	724	369
Orman (da)	--	--	1220	--
Tarım İşletmesi Sayı	312	121	124	149
Tarım Nüfusu	1.088	297	406	470
Okuma Oranı	%99	%99	%99	%99
Ekonomi	Tarım ve hayvancılık	Tarım ve hayvancılık	Tarım, hayvancılık	Tarım, hayvancılık ve turizm
Kamu Hizmeti	PTT, Sağlık ocağı, İlkokul	İlkokul (kapalı) Halk eğitim kursu (son yıllarda yok)	İlkokul (Kapalı) Sağlık evi	Sağlık evi Halk eğitim kursu (son yıllarda yok)
Hayvansal Üretim (Yaklaşık hayvan sayısı ve kovan sayısı)	Büyükbaş-239 Küçükbaş-2655 Kanatlı-1095 Arıcılık-640	Büyükbaş-211 Küçükbaş-2.160 Kanatlı-590 Arıcılık-64	Büyükbaş-342 Küçükbaş-1.723 Kanatlı-20.860 Arıcılık-400	Büyükbaş-390 Küçükbaş-793 Kanatlı-620 Arıcılık-30
Sulama Sistemi	DSİ sulama kanalı, damlama	DSİ sulama kanalı, gölet	DSİ sulama kanalı, damlama gölet	DSİ sulama kanalı
Diğer Gelirler	Emekli. Bir kısım kışın Çanakkale'de oturuyor	El sanatları-özen yeri girişinde satış yapıyor.	Kira, taşımacılık, el sanatları, emekli.	Emekli, kira, pansiyonculuk, restoran ve kafe.
Alt Yapı	İçme suyu, elektrik, atık su arıtması (iyi değil), su deposu, foseptik	İçme suyu, elektrik, atık su- arıtma ile kuru dereye atılıyor	Kanalizasyon, içme ve sulama suyu	İçme suyu, elektrik, atık su arıtması, su deposu
Tarihi Elemanlar	Kumkale kalesi, Kumkale tümülüsü, Osmanlı mezarlığı, şehitlik, lahit top bataryası	Barış bahçesi, yata, taş evler	--	Cami (yıkık durumda), taş evler (bakımsız)
Kooperatif ve Birlikler	Tarım kredi kooperatifi, yağlı tohum koop., pamuk tarış koop.	Dernek, sulama birliği	Köy üretim koop. ve ulaşım koop.	Dernek, sulama birliği
Turizm Olanağı	Yerel halk olumlu	Turistlerin olumsuz davranışlarından şikayetçiler	Troya müzesi Ev pansiyonculuğu olanağı	Ev pansiyonculuğu yaygın, yöresel ürün satışı ve özen yerinde el sanatları satışı
Sorunlar	Bürokratik sorunlar yerli halkı olumsuz etkiliyor; göçe neden oluyor; milli park katkı sağlamıyor; 1960 lı yıllarda köyde 2 kilise varmış yıkılarak taşları kullanılmış, o nedenle turizm olanağı da yok	Ekonomik sıkıntı; milli park yasaları ve bazı yapıların sit ilan edilmesi; mülk sahiplerini terk etmeye zorlamış; bürokratik sorunlar	Yapılan hizmetlere duyarsızlık ve zarar verilmesi, eğitimsizlik, çevre kirliliği	Konaklama yeri yok, milli park nedeniyle yeni konut yapılamıyor, gençler göç ediyor, kurumlar arası iş birliği yok, içme suyu şebekesi çok eski, arıtma sorunlu, bölge hayvancılığa uygun değil, tarımsal üretimden yeterli gelir elde edilemiyor
Köyden Göç Nedeni	Eğitim ve daha cazip yaşam kalitesi	Eğitim ve İş	Eğitim ve iş	Köyde yeni yapı yapılamaması, iş ve eğitim, sosyal yaşam
Dini Özellikli Yapı	Cami	Çıplak dede yata, cami	Cami	Cami
Köye Yerleşen	Mevsimlik işçi ve İstanbul'dan	İstanbul'dan yer alanlar	Mevsimlik işçi	Mevsimlik işçi.

Çizelge 3. Köylerin bitkisel ürün desenleri (Anonim, 2015).

Köyler	Toplam sebze da.	Toplam Meyve da.	Kapya Biber da.	Domates da.	Buğday da.	Kavun da.	Çeltik da.	Dane Mısır da.	Ayçiçeği da.	Zeytin da.
Çıplak	2038	2309	340	1390	1217	245	508	2950	1576	339
Halileli	1613	891	110	1260	2292	153	--	2360	1580	131
Kumkale	5458	650	300	4870	9576	93	1911	3015	5280	411
Tevfikiye	1534	329	50	1280	794	100	1520	1091	878	153

Çizelge 4. Bitkisel ve hayvansal üretimde köylerin sıralamaları (Anonim, 2015).

	KUMKALE	TEVFİKİYE	ÇIPLAK	HALİLELİ
Toplam Sebze (da)	1 (5458)	4 (1534)	2 (2038)	3 (1613)
Toplam Meyve (da)	3 (650)	4 (329)	1 (2309)	2 (891)
Domates(da)	1 (4870)	3 (1280)	2 (1390)	4 (1260)
Kapya biber(da)	2 (300)	4 (50)	1 (340)	3 (110)
Zeytin (da)	1 (411)	3 (153)	2 (339)	4 (131)
Ayçiçek (da)	1 (5280)	4 (878)	3 (1576)	2 (1580)
Dane mısır (da)	1 (3015)	4 (1091)	2 (2950)	3 (2360)
Çeltik (da)	1 (1911)	2 (1520)	3(580)	---
Buğday (da)	1 (9576)	4 (794)	3 (1217)	2 (2292)
Büyükbaş	3 (230)	1 (390)	4 (211)	2 (342)
Küçükbaş	1 (2655)	4 (793)	2 (2160)	3 (1723)
Kanatlı	2 (1095)	3 (620)	4 (590)	1 (20.860)
Arı Kovanı	1 (640)	4 (30)	3 (64)	2 (400)

Kumkale Köyü: Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan ilk nüfus sayımında (1831) en büyük kırsal yerleşimlerden biri olan Kumkale'nin nüfusu, günümüzde yaklaşık 1171 kişi olarak kayıtlıdır. Ancak sürekli köyde kalan yaklaşık 632 kişidir. (Karpas, 2003; Akbulak, 2010). Bölgedeki en büyük yerleşimlerden olması nedeni ile daha önce belediye yönetiminde olan alan günümüzde nüfusu 2000 in altında olması nedeni ile merkeze bağlı köy statüsüne alınmıştır. Bu nedenle Kumkale alt yapısı ve olanakları açısından daha iyi durumdadır. Ancak küçük bir belediye olduğundan maddi yetersizlikten dolayı kanalizasyon sistemi döşenememiştir ve günümüzde bu sorun çözülmeye çalışılmaktadır. İçme suları artezyenden sağlanmaktadır ve arıtma yetersiz olduğu için foseptiklerden kirlenme tehlikesi vardır. Köy merkezinde bulunan çok sayıda kahvehane, PTT, çarşı, atm, okul, cami iyi durumdadır (Şekil 3). Ancak Kumkale köy statüsüne alınınca hizmet açısından olanaklar çok azalmıştır. Bu köyün tarım arazileri çok geniştir ve Diyarbakır'dan bölgeye mevsimlik olarak işçiler düzenli gelmektedir. O nedenle toprak sahipleri alanlarına onlar için prefabrik konutlar dahi yaptırmıştır. Aynı zamanda köyde Romanlar da çadırlar kurarak mevsimlik işçi olarak çalışmaktadır. Bu köy tarihi açıdan da çok önemlidir. Çanakkale savaşlarında Fransızlar 25-27 Nisan 1915 tarihlerinde, Kumkale'ye çıkartma yapmış ve köyde çarpışmalarda ölenlerin adına bir küçük şehitlik bulunmaktadır. Kıyıda ise kale ve bir batarya vardır (Şekil 4). Beşik Kumsalları bölgesinde, kıyının hemen gerisinde tarıma elverişli olmayan kıyı ve kumul bitkileri olan bir bölüm ve Erenköy'e doğru, yumuşak eğimli sırtlarda verimsiz araziler vardır (Özkan ve ark.,2007).

Köyde yakın çevreden toplanmış bazı savaş kalıntıları ve üzerinde bir bilgi olmayan lahit köy girişinde yer almaktadır (Şekil 4). Çanakkale Boğazında ilk Osmanlı savunma yapılarından olan, Kumkale Kalesi (Kale-i Hakaniye), Kumburnu mevkiinde, Venediklilere karşı boğazın savunulması amacı ile Gelibolu yarımadasındaki Seddülbahir kalesi ile tam karşılıklı olacak şekilde inşa edilmiştir (Dağgülü, 2007). Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa kontrolünde, 1658-59 yıllarında inşa ettirilen kalenin yapım masrafları, IV. Mehmet'in annesi Hatice Turhan Sultan tarafından karşılanmıştır. Depremler gibi doğal afetlerin yanı sıra Birinci Dünya Savaşı'nda da ağır tahribata uğrayan kale, birçok kez onarılmıştır (Acioğlu, 2015).

Şekil 3. Kumkale Merkezi, 2016.

On sekizinci yüzyılda Kumkale Kalesi, Ege denizine doğru genişlemeye çalışan Rus donanmasını engellemek için Osmanlı kalelerinin güçlendirilmesi amacıyla çağrılan Fransız mühendisler tarafından kapsamlı olarak onarılmış ve yapısal olarak da desteklenmiştir. Kale, yaklaşık olarak kare planlı olup çokgen kulelerle takviye edilmiştir. Kalenin güney suruna bitişik XIX. yüzyılda eklenildiği düşünülen küçük hamam ile güneyde sur dışında kale ile birlikte yapılan çifte hamam niteliğinde büyük hamam yer almaktadır. Kale, surlarının dışında güneydoğu yönünde de bir mescit ve çeşme bulunur. Ayrıca kuzeybatıda sahilde küçük bir iskele ve mendirek kalıntısı mevcuttur. Kalenin mevcut halde beş kulesi ayakta. Deniz tarafındaki kuleler top ateşi sonucu tahrip olup tamamen yıkılmıştır. Bu kulelerin yerine on üç bonetten oluşan bir tabya inşa edilmiştir (Acioglu, 2015).

Şekil 4. Kumkale Kültürel peyzaj değerleri: Top bataryaları, tarihi mezarlık, şehitlik, kale ve kaleden denizin görüldüğü nokta deniz feneri, 2016.

Çıplak Köyü: Köy muhtarından alınan bilgilere göre; köyün başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Önceki yıllarda pamuk üretimi yapılırken son dönemde maliyetinin yüksek, teşvikinin düşük olması nedeni ile terk edilmiştir. Köyde toptan satışa yönelik en fazla domates, biber, son yıllarda çeltik üretimi yapılmaktadır. Ayrıca yerel pazara yönelik her türlü sebze üretimi vardır. Fakat devlet politikalarının tarımı yeterince desteklememesi nedeni ile halk hayvancılığa yönelmektedir. Son bir kaç yıldır iki Amerikan firması köyde mısır tohumu üretimi yaptırmaktadır. Tarım arazileri çok geniş olmadığı için son yıllarda örtü altı üretim başlamıştır. Köyde birkaç yapı sit olarak belirlenmiş ancak mülk sahipleri restore edemediği için metruk durumdadır. Önemli bir yapı yada tarihi bir eser yoktur ve bakımlı değildir (Özkan ve ark., 2007). Köy merkezinde, bir proje ile "Hiroşima ve Nagasaki Barış Bahçesi" (2005) oluşturulmuştur. Troya ören yerine Japon turistlerin her sene turla gelmesi ve barış felsefesini benimsemeleri nedeni ile bu bahçe simgesel olarak yapılmıştır. Bunun hemen karşısında ise köye ilk yerleşen çıplak dedenin mezarı yatır haline getirilmiştir (Şekil 5). Çıplak köyü Troya ören yerine en yakın köylerden olmasına karşın, turistlerin burada uzun zaman geçirmesi veya konaklama ihtiyacını karşılamasını sağlayacak imkanlar oluşturulmamıştır. Turizm mevsiminde ören yerinin girişinde geçici satış üniteleri kurularak yerel halk orada yiyecek ve anı eşyaları satışı yapmaktadırlar.

Şekil 5. Çıplak köyü kültürel değerleri, 2016.

Tevfikiye Köyü: Troya ören yerine gelen ziyaretçiler için en yakın diğer yerleşim yeri Tevfikiye köyü olduğundan burada turizme yönelik bazı küçük çaplı hizmet üniteleri bulunmaktadır. Ev pansiyonculuğu, hotel, karavan kamping yerleri vardır. Troya müzesi'nin inşaatı bitmiş olup açıldığı zaman bölgeye gelecek ziyaretçilerin kalış süresinin daha uzayacağı planlanmaktadır. Ayrıca proje ile yapılmış, seyir terası ve Troya savaşları alanına bakan bir amfi tiyatro mevcuttur (Şekil 6).

Şekil 6. Tevfikiye Köyü, Troya savaşları alanına bakan anfi, tarihi cami ve turistik tesis, 2016.

Köyün en büyük geçim kaynağı tarım olup 6000 dönüm sulu tarım, 400 dönüm kuru tarım, 1200 küçük baş hayvan, 150 büyük baş hayvan ve 650 dönüm meraya sahiptir (Özkan ve ark., 2007).

Halileli Köyü: Köy düz arazi yapısına sahip olup kolüvyal topraklara sahiptir ve daha çok kuru tarım yapılmaktadır. Köy Kumkale'ye çok yakın olmasına karşın toprak verimi daha düşük olduğu için örtü altı üretim ve hayvancılık daha fazladır. Yerel halkın en önemli sorunları tarımsal üretim ile artık geçimlerini karşılayamamalarıdır. Ayrıca kışın domuzların bölgeye inmesi de büyük sorundur. Köylünün tarım arazileri çevresinde atıklarını nehire atmaları ve çevre kirliliği yaratmaları tüm bölgeyi rahatsız etmektedir. Bu köyde tarihi açıdan önemli yapı veya kalıntı bulunmamaktadır. Milli Park a gelenlerin en az uğradıkları yerleşim yeridir.

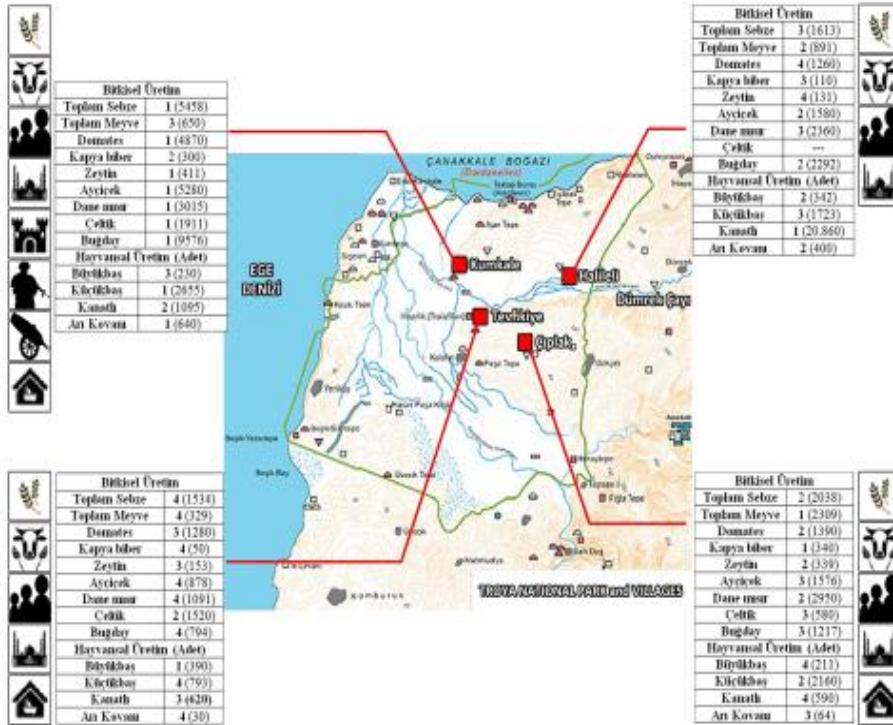
Sonuç ve Tartışma

Kırsal nitelikli olan çalışma alanları genel olarak tarımsal faaliyetlerin yapıldığı hafif eğimli, plato üzerine kurulu alanlardan oluşmaktadır. Bölge turizm açısından kültürel olarak çok önemli bir bölge olmasına karşın yerel halk açısından turizm faaliyetleri alternatif bir geçim kaynağı oluşturamamaktadır. Türkiye'de marka yapmış olan domates ve karpuz biber bölgenin en iyi gelir kaynağıdır. Ancak son yıllarda tarımsal üretimden elde edilen kazancın düşük olması hayvancılığa yönelimi de artırmıştır. Bölgede alternatif yatırım olanaklarının bulunmaması, sosyal alt yapının da gelişmemesi gibi nedenlerle, genç nüfus daha çok Çanakkale merkeze veya yakın illere iş ve eğitim olanakları için göç etmektedir. Ayrıca birçok aileden Çanakkale'de çalışıp köyde yaşayan kişiler veya emekli geliri ile yaşayanlar da vardır. Yerel nüfusun azalması ve yaşlanması nedenleri ile tarım işçiliği için ilkbahardan sonbahara kadar olan sürede geçici işçiler çalıştırılmaktadır. Bu durum bir ölçüde üretimi desteklese de alanda geçici konaklama birimlerinde kalınması çevresel açıdan estetik olmayan görüntülerin oluşmasına ve yerel kültüre uymayan yerleşime neden olmaktadır.

Troya Tarihi Milli Parkı, 2002 yılı, uzun devreli gelişme planında alanının ana kaynak değerini oluşturan arkeolojik yapının korunmasının yanı sıra coğrafik, jeolojik ve ekolojik oluşumların devamlılığının sağlanması konusunda en önemli olumsuz etkinin köy yerleşimlerinden kaynaklandığı vurgulanmıştır. Bu nedenle koruma alanı içindeki yerel yönetimler ile etkin bir koordinasyona gidilmelidir. Troya milli parkı içinde yer alan köylerin koruma açısından olumsuz etki yaratacakları söylenmekteyse de aynı zamanda bunların turizm için potansiyel oluşturduğu ve kırsal kalkınmayı destekleyeceği göz ardı edilmemeli ve kültürel değeri olan köy yaşantısının korunması için bir çerçeve geliştirilmelidir (Özkan ve ark., 2007). Çalışma konusu olan köyler de bu alanda yer almakta olmakta olup, kültürel açıdan önemli bir turizm kaynağı oluşturmaktadırlar. Ancak bu alanlarda uygulanacak turizm modeli yerel yaşam çerçevesinde olmalı ve ev pansiyonculuğu desteklenmelidir.

Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verilerine göre 2015 yılında Troya antik kenti 491 bin 205 kişi, Assos 112 bin 705 kişi, Alexandria Troias 8 bin 680 kişi, Apollon Smintheion Tapınağı ise 12 bin 113 yerli ve yabancı turisti ağırlamıştır (Anonim, 2017). Bu alanlar çalışma konusunun etkileşim alanında olduğundan konaklama açısından önemli bir potansiyeldir. Ancak Troya bölgesini ziyaret eden yıllık yaklaşık 500.000 kişinin kalma süreleri ortalama iki saattir. Troya Ören yerine en yakın olan Çıplak ve Tevfikiye köylerinde geliştirilecek sosyal olanaklar ziyaretçi sayısını yıllık 1.500.000 gibi bir sayıya ulaştırabilecektir (Özkan ve ark., 2007). Bu durumda turizm hizmetlerinin yerel yaşam olanaklarının geliştirilmesi ile çözülmesi zorunlu olarak görülmektedir.

Çalışma alanının Milli park içinde yer alması, bölge kıyılarımızda yaygın olan ikinci konut baskısını engellemiştir. Sınırlı ölçüde olan turizm etkinliği yalnızca Troya ören yerine komşu Tevfikiye’de mevcuttur. Ancak milli parkın geliştirilmesine yönelik bir arazi politikası oluşturulmamış, yalnızca sınır belirlemesi ve sit tanımlarıyla yetinilmiştir. Bu açıdan yöredeki çok sayıda arkeolojik sitin kazılmasında ve Troya savaşıyla ilişkili olarak yapılabilecek canlandırmalarda büyük sorunlar yaşanmaktadır. Milli park gelişim planı ile, Troya ören yerini de kapsayan korumaya yönelik sınırlar belirlenirken, bir tur güzergâhı ve kamp alanı, kıyıda sınırlı gelişme ve Tevfikiye köyünün taşınması önerilmiştir. Ancak günümüze kadar böyle bir çalışma söz konusu değildir.

Şekil 7. Çalışma alanının kültürel peyzaj haritası.

Kumkale’de imara açılması önerilen yeni gelişim alanları yaratılmış olmasına karşın bölgenin koruma alanında yer alması nedeni ile hassas arkeolojik kaynakların korunması ve bölge doğal yapısına uygun gelişimin sağlanması açısından bu yanlış bir karardır. Yerleşim alanlarında alan kullanımlarına yönelik mevcut sorunların ortadan kaldırılması ve yeni gelişim çalışmaları için kurumlar arası işbirliği yapılmalıdır. Bu bölgenin ekonomik olarak canlandırılabilmesi, tarımsal yönden atılımlar yapılması ve yumuşak turizm yönünde teşvikler verilmesi ile mümkün olabilecektir. Genç nüfusun alandan uzaklaşmaması için bölge alt yapısında alanı cazip kılacak iyileştirme çalışmaları yapılması ve iş imkânları yaratılması çözüm getirebilecektir. Milli park alanında farklı kamu kurumlarının yetki sahibi olması ve aralarında koordinasyonu zorlaştırmaktadır. Örneğin, 2002 yılında uzun devreli gelişim planı ile alanda koruma ve kullanma dengesi içerisinde bölgeleme yapılmış, koruma kıstasları getirilmiş, “iyi tarım uygulamaları” ile organik tarıma geçilmesi ön görülmüştür. Ayrıca, alana gelen ziyaretçi sayısını artırmak için çadırli kamp alanı ve günübirlik kullanım alanları yapılması kararı alınmıştır. Milli Park ve yakınında yaşayan yöre halkına, ilgi gruplarına, idarecilere ve öğrencilere yönelik eko-turizm eğitimleri verilmesi planlanmıştır. Alanda verilecek hizmet sektörleri, servis hizmetleri, altyapı ve çevre

temizlik işleri, konaklama gibi hizmet sunumları ile alan kılavuzluğu seçiminde öncelikle olarak yöre insanına öncelik tanınması kararı alınmıştır (Bigazete, 2015). Ancak bu kararlar henüz uygulamaya geçirilememiştir. Köylerin alt yapısal sorunları da sadece kendi olanakları çerçevesinde iyileştirilebilmekte Milli Park yönetiminden hiçbir destek alınmamaktadır. En önemli sorunlardan biri katı atık sorunudur. Alanda ayrıntılı planlama çalışmaları ile birlikte turizm yatırımlarını cesaretlendirecek stratejik planlamanın yapılması bu nedenlerle zorunludur.

Kaynaklar

- Acioğlu, Y., 2015. Çanakkale'deki Osmanlı kaleleri. Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı. 13(19):93–122.
- Akbulak, C., 2010. Kara Menderes havzasının (Çanakkale) nüfus özellikleri. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. 7(2):577–610. (2.11.2016) <http://www.insanbilimleri.com>.
- Akbulak, C., Tatlı, H., Cengiz, T., 2011. Analitik Hiyerarşi Süreci ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanılarak Kara Menderes Havzası'nda Arazi Uygunluk Analizinin Yapılması, TÜBİTAK Proje No: 108K550, Ankara.
- Akpınar, E., 2007. Location of Turkey in world heritage list and a new candidate offer. Erzincan Faculty of Education Journal. 9(1): 81–106.
- Anonim, 2009. Çanakkale Troya Tarihi Milli Park haritası. Çanakkale İli Özel Web Sitesi. (Erişim Tarihi: 25.10.2016), <http://www.canakkaleili.com/canakkale-truva-milli-park-haritasi.html>
- Anonim, 2012. Marmara bölgesi ile ilgili görseller. (Erişim Tarihi: 25.10.2016), <http://www.alasayvan.net/gizliyara-ozel-sayfasi/265198-marmara-bolgesi-ile-ilgili-bilgi-marmara-bolgesi-hakinda-bilgi.html>
- Anonim, 2015. Çanakkale İl Gıda Tarım ve Hayvancılık İl müdürlüğü, Resmi evrakları.
- Anonim, 2016. Çanakkale İli 2015 Yılı İl Çevre Durum Raporu. T.C. Çanakkale Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Çanakkale. (Erişim Tarihi: 20.10.2016). <http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/Canakkale2015.pdf>.
- Anonim, 2017. http://www.burasicanakkale.com/bcg_sitertools/shemmes/shm_kultur-sanat.htm, (16.03.2017)
- Birnbaum, C.A., 1994. Protecting cultural landscapes planning. Treatment and management of historic landscapes. Technical Preservation Services National Park Service U.S. Department of the interior.
- Bıçkıcı, D., 2011. Geleceğin kentte inşası: Çanakkale kırsalında göç eğilimleri. The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences. 16(3): 149–169.
- Bigazete, 2015. Troya Tarihi Milli Parkı gelişme planı onaylandı. <http://www.bigazete.com.tr/2015/10/troya-tarihi-milli-parki-gelisme-plani-onaylandi-h19411.html> (Erişim Tarihi: 2.11.2016).
- Cameron, C., 2005. Evaluation of IUCN's work in world heritage nominations. World Heritage Committee. Canada. http://cmsdata.iucn.org/downloads/christina_cameron_review.pdf p:18. (Erişim Tarihi: 10.07.2010).
- Çavuş, C.Z., Koç, T., 2015. Çanakkale boğazı doğusunda arazi kullanım uygunluğunun yerleşme açısından analizi. Coğrafi Bilimler Dergisi-CBD. 13 (1): 41–60.
- Dağgülü, İ.B., 2007. 15-18 Yüzyıllarda Çanakkale boğazını koruyan büyük askeri yapılar ve bataryaları. Megaron, YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergisi. 2(1): 22–43.
- Erduran, F., Uzun, O., Çetinkaya, G., Dilek, F., Açıksöz, S., 2012. Determination of the cultural landscape values of Lake Suğla in Turkey. International Journal of Food, Agriculture & Environment – JFAE. 10(2): 949–955.
- Gianneccini, M., Twine, W., Vogel, C., 2007. Land-cover change and human–environment interactions in a rural cultural landscape in South Africa. The Geographical Journal. PB, Blackwell Publishing Ltd. Oxford. 173(1): 26–42.
- Karpat, K.,H., 2003. Osmanlı Nüfusu 1831–1914. Demografik ve Sosyal Özellikler. Çev. B. Tırnakçı, Tarih Vakfı Yayınları: 133. 338s. İstanbul.
- Özel, S., 1998. Protecting Cultural Existence on International Area. Kurtiş Printing Office. İ. 117s. İstanbul.
- Swensen, G., Jerpasen, G.B., 2008. Cultural heritage in suburban landscape planning: A case study in southern Norway. Landscape and Urban Planning. 87:289–300.
- Özkan, S., Akten, S., Günay, B., Acar, E., Barlas, A., Gürün, B.A., Canaran, C., 2007. Troya Müzesi Ön Çalışmaları. INNOCENT Teknoloji Tasarım Geliştirme Merkezi, Kale Grubu Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. Erişim: 20.10.2016. http://kolokyum.com/files/osfiles/575/2011-02/1297097763troya_muzesi_on_calismalari.pdf
- TUİK, 2014. Seçilmiş göstergelerle Çanakkale, 2013. Yayın No: 4192: XI-XII, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara. P:179. ISBN:978-975-19-6091-7, <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 10.10.2016).
- Twine, W., 2005. Changing socio-economic factors influence vegetation change in the communal rangelands of the South African Lowveld. African Journal of Range and Forage Science. 22: 93–100.
- Yılmaz, E., 2005. Bir Arazi Kullanım Planlaması Modeli: Cehennemdere Vadisi Örneği. T.C.Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü. Yayın No: 253. DOA Yayın No: 37. 131s.Tarsus.